

Uuenev hariduselu

On omavalitsusorganite moodustamise algusaeg, uued volikogud peavad hakkama uut moodi tegutsema. Uude süsteemi peab valutult mahtuma ka hariduselu. Kahjuks on just siin kogemuste puudumise tõttu mõndagi otsustamata. Kuidas näeb lähituleviku rajooni hariduskoondise juhataja, Eesti NSV teeneline haridustöötaja Hans TILGRE, sellest allpool.

Hariduselu sisu üle on mitmeti vaieldud, väljapääsuteid pole ühtmoodi nähtud. Milline on teie nägemus?

Oleme olukorras, millesarnast annab ajaloos otsida. Eeskujusid pole. Tihti meenutatakse Eesti Vabariigi aega, kuid kopeerida seda oleks vääri. Rohkem oleks üle võtta praegusest Soomest. Arvestusega, et meil on teised ainelised võimalused, mis ju aina ahenevad.

Sellest johtuvalt näen üleminekul uuele haldussüsteemile kahte etappi: katsetuste ja ettevalmistustega ülemineku aeg ning selle tulemusena edasimineku tee leidmine. Esimest etappi on vaja lühendada, seda enam, et ta on juba alanud.

Omavalitsusorganite osa, regiooni küsimuste lahendamisel on juba suurenenud, vähenenud paberlik-bürookraatlik asjaajamine.

Millised küsimused konkreetselt tekivad hariduselus omavalitsusorganite moodustamisel?

Võin välja öelda ainult oma isikliku arvamuse. Kui keegi näeb põhjust vaidlemiseks, täna juba ette.

Seni polnud hariduselu juhtimisel vaja kuigipalju mõelda, tegevust juhtisid üksikisikud määrused ja instruksioonid. Keskus otsustas, kohalike õigused olid praktiliselt nullitud. Mis tahes eluvaldkonnas on allpool tegutsemine juba teretulnud. Ahistavad veel vaid ainelised võimalused: ei jätku raha, ei mõõblit ega materjale.

Uues olukorras tuleks vajaduste dikteerimisel arvestada järjekorda: kool — vald — rajoon (maakond) — vabariik. Kui vabariigi ja rajooni tasandil on mõndagi otsustatud, siis allpool on küsimused sisuliselt lahendamata ja arenguvõimalusi peame otsima ise.

Üheks tähtsamaks lülaks kujuneb ilmselt vald ja küsimuste edukas lahendamine sõltub uue vallavolikogu teadmistest ning otsustusvõimest. Siiani külanõukogul otsustavat sõna regiooni arengu määramisel ei olnud. Sidemed kooliga seisnesid üksnes selles, et kord aastast kuulati koolidirektori aastase töö aruannet ning käidi aastapäevade puhul külas. Suhete parandamisest polnud huvitatud kumbki pool: külanõukogul polnud nagunii jõudu kooli aidata, kool omalt poolt ei soovinud suurendada kontrollijate arvu.

Seni olid partneriteks kool ja hariduskoondis (-osakond), nüüd peaksid selleks saama kool ja vallavalitsus. Meil tuleb osa oma seniseid kohustusi üle anda vallale. Vallal peavad olema võimalused haridusküsimuste lahendamiseks kohapeal, aga ka vastutus vajaliku ainelise baasi loomise ning tulemusliku õppe- ja kasvatustöö eest. Koolijuhid ei tohi jääda üksikud, kui koolile on vaja mis tahes vahendeid.

Hariduselu küsimuste lahendamine kohapeal hariduskoondise kaudu pole olnud ei vajalikult kiire ega mõjus. Ka puudus meil tõene info. Seetõttu peaksime osa oma ülesannetest vallale üle andma.

Mis jääks hariduskoondisele?

Kõigepealt hariduselu perspektiivne planeerimine, riiklike

vahendite jaotamine kohapealseid ettepanekuid arvesse võttes. Öeldakse: usalda, kuid kontrolli. Nii jääbki kontroll selle üle, kuidas küsimusi lahendatakse ja kuidas lapsed õpivad. Metoodiline abi. Veel ka vaidlus- ja tüliküsimuste lahendamine.

Aga koolimajade korrashoid, remont ja materjalide muretsemine?

Kooliruumide korrashoiuks peab vald saama riigilt vahendeid, mida ta oma äranägemisel kasutab. Üleminekuajal jääb ilmselt üle toetuda ka kohapealsele abile ja vallal peaks juba sel ajal olema kindel sõnaõigus sotsiaalsfääri abi nõutamiseks.

Juba on tekkinud tublisid kooperative, kes saaksid hakkama väiksemate remondi- ja ehitustöödega. Millal hakkab piisavalt materjali saama, ei tea, kuid eelisõigus selle saamiseks peaks olema haridus- ja meditsiinisutustel. Ehitus- ja kapitalremondi mured tuleks rajoonil lahendada, on ju tema käsutuses ehitusorganisatsioonid.

On oht, et kooperaatorid ei tee kõike nii, nagu ettekirjutused nõuavad. Kuidas siis?

Sanitaar-epidemioloogiajaam ning tuletõrje on väga nõudlikud ega arvesta meie võimalusi. Nõudmised on ka vasturääkivad. Meie oleme seni hädavajalike nõudmistega täitmisega hakkama saanud, kuid senised ettekirjutused on vaja kiiresti ümber teha. See ei olene rajoonist ega linnast.

Kuni oleme ainult arengumaa-de tasemel, ei saa meilt ka enamat nõuda. Kui on tuntav edasimineku nii tööstuses kui põllumajanduses, on tuntav edasimineku ka hariduselus.

Koolijuhid kurdavad, et ettevõtete ja majandite abi jääb üha napimaks. Kui kauaks jääb koolijuhid veel paluja ossa?

Hariduselu on seni ülal hoidnud nii riik kui ettevõtted ja majandid. Ikka on väheks jäänud ja riigilt ei ole juurde midagi oodata. Ka majandid ei ole enam nii abivalmis. Vallavalitsuse raskemaks ülesandeks jääbki täiendavate summade leidmine ja jagamine. On raske öelda, kuidas seda teha, kuid peale riikliku abi peab olema ka rajooni- ja vallapoolne abi. Et kellelegi liiga ei tehtaks, tuleks rahad jaotada vallavalitsusel, kes tunneb kohalikke olusid paremini. See tundub võrdsustamisena, kuid sotsiaalsfääris teistiti otsustada pole õige.

Seni on jutt olnud koolimajadest. Kes maksab palga õpetajale?

On kostnud hääli, et vald saab sotsiaalsfääri ülalpidamiseks teatud summa ja määrab siis palgad suvaliselt. Ma ei taha omavalitsusorganite otsustesse vahele segada, kuid leian, et riik peaks tagama kindla palgamäära igale sotsiaalsfääri töötajale. Seda määra ei tohi allapoole lasta. Küll aga võiks juurde maksta. See kaitseks ebakompetentsuse eest ning ei oleks ka suuri palgavahesid.

Kuidas otsustatakse õpetajate töölevõtmine ja nende palga maksmine?

Seni on küsimusega tegelnud hariduskoondis ja kooli direktioon. Kohapealt ei ole sekkutud ega ka abi antud. Nii õngi õpetajaskond olnud meie peamisi muresid. Nüüdseks õpe-

tajad vananevad, juurde tuleb napilt-napilt, sest meie rajoon ei ole popp. Kuid kaadri kindistamine on hädavajalik ja sellega peaks hakkama tegelema vald, kellel on ka elamispinna jaotamise õigus. Kõik peaksid oma sotsiaalsfääri eraldatud ja eraldatavad korterid andma vallavalitsusele, kes siis ainukesena jagab ning vastutab. Uuest elamufondist võiks vallavalitsusele kohe eraldada teatav protsent (enam kui 10%).

Otsida tuleb teisigi stiimuleid. Üks juba on: rajooni haridusfond, oma fond võiks olla ka vallal.

Sotsiaalsfääri juhtivkaader on seni määratud rajooni poolt. Kohalike inimestega seda tihti isegi ei kooskõlastatud. Nüüdsest peavad need küsimused olema valla volikogu otsustada, rajoonile võib jääda õigus kandidaadit kinnitada või mitte. Sellest ei tohiks lõplikult oleneda inimese töölevõtmine. Juhtide valimist töökollektiivide poolt ma ei toeta. Miks ei võiks valijaks olla valla volikogu?

Algul tuleb läbi ajada, ja veel kaua, senise kaadriga. Olen lugenud arvamust, et praeguste õpetajatega küll reformi ei tee.

Massiteabevahendites avaldatud lugudes arvatakse tõesti, et meie õpetaja ei sobi uut ühiskonda ehitama. See on äärmuslik arvamus ja meenutab proletkultlasi, kes ka kõike vana eitasid. Meil on palju tarku õpetajaid, kes käsusüsteemile vaatamata on omapead talitunud. Elukõige ikka südametunnistust ja kutse-eetika. Uus põlvkond tuleb meil kasvatada seniste õpetajatega ja nad on enamikus selleks valmis.

Hariduselu on püüdnud paljud mõjutada. Veel hiljaegu rääkisime haridus- ja kultuurikompleksidest. Nüüd kõneleme volikogudest.

Oleme kohapeal moodustanud haridus- ja kultuurivolikogud. Leian selle õige olevat, sest meil on kogemus Iisaku volikogu näol. Neil on kohapeal autori-teeti. Iisaku eeskujul püütakse küsimusi lahendada ka mujal rajoonis. Volikogusse võiksid kuuluda piirkonna kõikide ettevõtete, asutuste ja majandite esindajad, kuid suurem kaal peaks olema haridustöötajatel.

Mis on kompleksi ja volikogu tegemiste erinevus?

Niipalju kui mina aru saan, olid kompleksid meil fiktsioon, plaanid kenasti paberil. Volikogu ülesannete seas näen regiooni sotsiaalmajandusliku planeerimise küsimuste lahendamist, lõplike otsuste vastuvõtmist, vajalike taotluste esitamist kohalikele ja kõrgematele instantsidele. Peale peavad jääma üldised huvid, arvestada tuleb reaalsust. Kui kujuneb välja toimekas valla volikogu, võib praegust kultuuri- ja haridusvolikogu asendada tema.

Kooli ja perekonna seos?

Seni on perekond vähe hoolinud sellest, kuidas lapsed õpivad või käitub. Ühiskonnas on olnud nii seatud, et mina kasvatan sinu lapsi ja sina minu omi. Paljudel vanematel ei ole olnud tõepoolest aega. Pole harv juhus, mil ametitöö igati tunustatud vanematel on hálvetega lapsed. Head kasvatust peame moraalselt ja materiaalselt toetama. Kuid koos nõudlikkuse suurendamisega lapsevanema vastu peame laiendama ka tema õigusi. Õigusi kaasa rääkida koolielu korraldamises.

Meie jutt oli pikk, kõik ei mehu paberile ja seda pole ka vaja. Kui nüüd hea lugeja tahaks kaasa rääkida? Tore oleks.

Vestles Salme ARR